

Innberetning v/ Signe Hvoslef Krüger

14.10.85

innberetningsdato

Stedja

gnr. 64

bnr. 1

fk.nr. 1-3

gårdsnavn

Sogn og Fjordane

kommune

fylke

Anders Haugen

6810 Dale i Sunnfjord

eier/bruker

postnummer/adresse

Ang. Utgravning av tre gravhauger

15/7-10/7 1985

dato

Utgravningen fant sted i tidsrommet 15/7-9/8. Deltakere var stud. philol. Ragnhild Larsen, stud. philol. Anne Britt Hatleskog, cand. mag. Birger Andreassen, stud. mag. art. Bjørn Ringstad, mag. art. Signe Hvoslef Krüger (leder).

Tre gravhauger skulle undersøkes. De lå i V-enden av idrettsbanen og markerte kanten på terrassen som benyttes til grustak. Denne delen av grustaket har ikke vært i bruk på mange år, og området var tett bevokst med småskog og kratt.

Mens de større haugene ble ryddet for skog, begynte vi utgravning av den minste.

Haug 1

Haugen er identisk med funnkart nr. 1/3 hos Per Fett (Forhistoriske Minne i Fjordane, Fjaler Prestegjeld, 1957 s. 9). Der står i "Haug, 6m SV for 2, jnr, i tvn. låg. Der var før ei grøft rundt". Nå var bortimot halvparten av haugen rast ut i grustaket. Vi hadde dermed en NØ-SV profil i raskanten. Området stod fortsatt i fare for å rase ut, så vi stod ikke helt fritt i forhold til hvor vi la profilen. Den ble lagt Ø-V et stykke S for sentrum. Etter avtorving viste kantkjeden seg helt tydelig. Den bestod av jevnstore stein 20-40 cm i diameter i halvsirkel rundt steinpakningen. Langs N-siden av kantkjeden var spor av fot grøft. Steinpakningen utgjorde opprinnelig overflate av haugen og bestod av relativt små stein, 10-20 cm, tett lagt sammen i et lag, noen steder to lag. Under steinpakningen var et kullag utbredt over hele haugbunnen. Kullaget

var 4-5 cm tykt, noe tykkere mot haugens sentrum over et område på 80-90 cm (se tegn. 1).

Lagdelingen i haugen blir da slik:

Torvlag 8-10 cm tykt. Under det var et mørkere seigere lag rundt steinpakningen - tilsammen 10-15 cm - som var opprinnelig haugfyll. Haugen må betraktes som jordblandet.

Det var ingen åpne hulrom mellom steinene. Under steinpakningen var overflaten brent.

Konklusjon: den sterke kullkonsentrasjonen vi så kan være del av et brannflak, men det kan ikke sies sikkert. Halve haugen er gått med i grustaket, graven kan ha ligget i denne halvdel.

Hele bunnen under haugen var avsvidd på et eller annet tidspunkt før haugen ble bygget.

Haug 2 - Langhaugen.

Haug 2 er identisk med Fk. nr. 1/2 hos Per Fett. Han beskriver den slik: "langhaug, 30x6 m NØ-SV, 1m høy, ligg med nordaustre ende tett ØV for 1 og markerar terrassekanten. Haugkanten er steinsett".

Det stemte nå også at haugen markerte terrassekanten - den var ikke så mye utrast. Haugens bredde varierte nå mellom 4 og 6.

Først lot vi gravemaskinen ta to prøvesjakter på tvers av haugen - ca. SV-NØ - for å få et inntrykk av oppbygningen.

Med en gang torven ble fjernet så vi stein langs østre langsside og antok at det var deler av kantkjeden. Da sjaktene var utgravd viste de tydelige jordprofiler. Det fantes ikke stein.

Gravemaskinen torvet så av hele haugen, og fjernet øverste jordlaget. Som vi hadde antatt, var steinene ved østsiden kantstein. Kantkjeden var så og si fullstendig tilstede langs hele østre langsside, sydlige kortside, og det som var igjen av nordlige kortside (se tegn. 2).

Haugfyllen ble relativt raskt fjernet med grafse. Den var løs, steinfri og uten funn. Muldjorden var ispedd linser med kullblandet jord. Under haugfyllen var et brannlag med mer eller mindre sterke kullkonsentrasjoner. I toppen av dette laget var det også flekkvis et seigt gråfiolett tonelag som må være rester av opprinnelig torv. De to nordlige sjaktveggene utgjorde tverrprofil i langrøysen da den

var utgravd. Profilene så da slik ut:

Torvlaget var 16 cm tykt, haugfyllen som bestod av jord og kullholdige linser ca. 40 cm tykt, kullaget 4-5 cm tykt (se tegn. 3).

Konklusjon: En ren jordhaug er bygget oppå en avsvidd markflate. Flaten har ligget urørt over en periode etter brenningen, slik at litt tynn torv har fått tid til å danne seg. Oppå dette er haugen blitt bygget. Vi grov en sjakt fra profilen, gjennom kantkjeden mot øst. Også der var undergrunnen brent. Likeså i en sjakt vi grov mellom haug 1 og 2.

I nordre del av haugen, ca. 2m N for den nordligste tverrprofilen (se tegn.), kom til syne en nedskjæring i undergrunnen. Den gikk utenfor kantkjeden men var her vanskelig å følge p.g.a. at jorden var så omrotet.

Inne på haugbunnen avtegnet nedskjæringen seg som en brun stripe i den brente undergrunnen. Stripen var 50 cm bred og strakte seg i rett linje 2,70 m inn over haugbunnen fra kantkjeden mot raskanten. Her bøyet den plutselig av og fortsatte i tilnærmet samme bredde nordover mot raskanten. Den forsvant utfor kanten, men kom så igjen og strakte seg ca. 1 m inn over haugbunnen (se tegn. 2).

Vi la en hjelpeprofil akkurat der nedskjæringen svingte fordi vi hadde en del av haugfyllen igjen akkurat der. Vi så da i profilveggen at nedskjæringen var gjort gjennom haugfyllen og ned i undergrunnen. Vi mente derfor å kunne konstatere at nedskjæringen var gjort etter at haugen var bygget og altså yngre enn denne.

Nedskjæringen ble snittet på tvers. Den var ca. 50 cm dyp, fylt med brun jord og totalt uten funn.

Trolig er den av nyere dato, muligens kan den ha forbindelse med tyskernes forsvarsverk på terrassen.

Haug III - Tamburhaugen.

Den tredje haugen vi grov, kjent under navnet Tamburhaugen - var den største. Den er identisk med Per Fett's fk. nr. 1/1 i Forhistoriske Minne i Fjordane, Fjaler Prestegjeld 1957 s. 9. Der står:

"Tamburhågjen" eller "Trolleskardshågjen" (etter skaret der vegen går opp) ytst på hyrna SV for vegen i skardet. Haugen er 38 m i tv. (Neumann seier 200 alner rundmål = 40 m tv., 3,5 m høg, men var 4,65m i 1926. Neumann seier 8 å 9 alner = ca. 5 m), sterkt skadd

av plyndring og av tysk forsvarsverk. Der var mange hovudstore steinar og oskeblanda jord. Funn er ikkje kjend".

Haugen hadde også i dag en dominerende beliggenhet, selv om den var svært tilgrodd. En flaggstang var plassert midt oppå den og stier var tråkket over den. Krateret etter plyndring og tysk maskingeværstilling ga oss inntrykk av at SØ-siden av haugen var på det nærmeste rasert. Vi kunne også allerede nå se at løpebanen til idrettsplassen hadde kuttet av haugen.

Profilkorset ble lagt med sentrum der haugen nå var høyest. Vi fikk en profil NV-SØ og en NØ-SV.

Gravemaskinen torvet så av den SØ-lige kvadranten som vi kalte kvadrant 1. Som nevnt var denne delen av haugen svært ødelagt. Da vi fjernet torven fra krateret viste det seg at jorden under var løs og omrotet, den var også en del askeblandet. En del funn av spiker og glass fra yngre tid tydet også på omroting av lagene.

Under dette jordlaget var det tørr røys. Steinene hadde variert størrelse, fra 10-60 cm i diameter, noen store tilnærmet flate stein (1,0x0,5 m) fantes innimellom.

Noen steder lå disse flate steinene som tak over hulrom, men det var ikke graver. Det kunne virke som om denne plasseringen av steinene var et bevisst ledd i byggeprosessen for å spare arbeid.

Mot bunnen av haugen var steinene markert større og tyngre. Det ville vært umulig å fjerne dem uten gravemaskin. Over hele kvadranten var nederste lag av haugen konstruert av slike enorme blokker. Under disse bestod haugbunnen av kullblandet grått utvaskingslag.

I og med at kvadrant 1 var utgravet, hadde vi rensset frem sydlige del av SV-NØ profil og Ø-lige del av SØ-NV profil.

Først en beskrivelse av SV-NØ profilen: Ferdig rensset viste den tydelig konstruksjon i oppbygningen. Torvlaget var 10-15 cm tykt. Under det kom et 10-20 cm tykt lag med brun torvjord. Derunder kom haugfyllen av muldjord 1-1,5 m tykk. Fra profilens toppunkt og Ø over ca. 10 m var der tydelig kjernerøys under jordfyllen. De siste 6 metrene østover var det jordfyll hele veien ut til kantkjeden.

Kjernerøysen bestod av mellomstore stein (20-40 cm i diameter) i en rad øverst under disse var mindre stein og 2,5 m ned i profilen viste seg laget med de markert større steinene (se tegn. 4).

Haugbunnen var kullblandet grått utvaskingslag.

I overkant av kjernerøysen, beliggende direkte på steinen var et kull-lag, 5-10 cm tykt. Det fulgte hele kjernerøysen.

I selve haugfyllen, 7 m fra sentrum like under torven - og 8,5 m fra sentrum, ca. 30 cm under overflaten, startet en markert sort kullstripe. Den strakte seg nedover i haugfyllen til den lå like i overkant av fotkjeden ved 14,5 m fra sentrum og 1,5 m under nåværende overflate. Denne kullstripen tolker vi som rester av haugens opprinnelige overflate. Kullstripen varierer i tykkelse, men er stort sett 10-15 cm.

Brannlaget like i overkant av kjernerøysen må forklares på en annen måte. En mulighet er at haugfyllen er spadd opp fra undergrunnen og derfor er kullholdig jord kommet ned. Men da skulle man tro at den kullholdige jorden hadde ligget flekkvis og ikke som et jevnt tykt brannlag.

En mere sannsynlig forklaring er derved at overflaten over kjernerøysen av en eller annen grunn er blitt brent før haugfyllen er lagt oppå.

NV-SØ profilen har en litt annen karakter. Den består hovedsakelig av kjernerøys med torvlag øverst. Torvlaget var 30-40 cm tykt. Litt tykkere i en forsenkning 3 m fra sentrum. Forsenkningen er 2m i diameter og jordfyllen i den kan deles i 3 skikt! et torvlag, et lysere sandholdig lag og et mørkere kullholdig lag. Det kan være et plyndringskrater.

Steinene i kjernerøysen er av varierende størrelse, men ligger ikke i så strukturerte lag som i den foran beskrevne profilen. Fra sentrum og ca. 5 m mot Ø fantes de store steinene i bunnen. Herfra og ut til løpebanen bestod underste del av kjernerøysen av små stein 10-15 cm i diameter, større stein lå over.

Kjernerøysen stopper brått der løpebanen starter, og det er tydelig at løpebanen er bygget inn i røysen.

Det ble sagt at arbeidet med løpebanen ble stanset da man støtte på stein. Dette utsagnet kan tyde på at også denne delen av røysen har hatt en jordkappe som har strukket seg ut over kjernerøysen ut til en fotkjede. Imidlertid så vi under steinutkastingen i kvadranten at

løpebanen var bygget godt inn over kjernerøysen. Haugbunnen lå 1m under løpebanens nivå og profilveggen mellom bunnivå og løpebanen bestod bare av stein.

Kvadrant 2 ligger mot SV. Her var også jordfyll øverst - ca. 1m, relativt små stein i toppen av kjernerøysen og større stein på bunnen. Ikke så strukturert i konstruksjonen som den østlige profilsiden. Den markerte kullstripen som kunne følges i sydlige del av SØ-NV profil (se beskrivelse av kvadrant 1) kom igjen på vestsiden av profilen. Den kan følges fra nåværende overflate, nedover i profilen mot haugens avslutning. Der bøyer den og blir tilsynelatende identisk med et kullag som går innunder kantkjeden til langhaugen. Brannlaget i overkant av kjernerøysen var og tydelig i denne del av profilen. Mot V stuper terrenget bratt nedover. Kjernerøysen stopper akkurat der den bratteste hellingen starter. Stratigrafien endrer seg også her. Det virker som haugen er plassert helt på kanten av skrenten.

Kvadrant 3 har samme konstruksjon som kvadrant 1. En rad mellomstore stein øverst, mindre stein i fyllmassen, men ca. 1m ned i haugen store tilnærmet flate stein. Disse ligger nærmest som et lokk over de store blokkene som dannet underste del av kjernerøysen. Haugbunnen var brent, 6 m ut fra sentrum lå en pakning av mindre stein, under den haugen av stein som ble bemerket.

Kvadrant 4 ble tatt bort med gravemaskin. Der var intet å bemerke annet enn at kjernerøysen fulgte skrenten på samme måte som i kvadrant 2 og at kantkjeden rundt kjernerøysen var fullstendig også her.

Konklusjon

Da nå hele haugen er utgravd, kan vi danne oss et bilde av hva som har skjedd da haugen ble bygget:

Hele haugbunnen er avsvidd. I det brente laget var det flekker av torv. Så trolig har den brente flaten ligget åpen en tid så der har dannet seg torv. Oppå dette er lagt en kjernerøys med store blokker underst, store flate steiner som et lokk over. Over dette ligger mindre stein og øverst en rad med mellomstore stein. Jevnt over hele kjernerøysen ligger et brannlag. Det synes altså som om en

brenning (rituell?) er blitt foretatt før jordfyllen er lagt på. Kjernerøysen er plassert helt ytterst på daværende terrassekant. Jordfyll var lagt oppå kjernerøysen i en tykkelse av 0,5 m ved sentrum og 2m ved endene. Den strekker seg 3m ut forbi kjernerøysen. Disse oppbygninger var tydeligst i SØ-lige del av haugen - langs profilen her - fordi dette partiet av haugen var minst ødelagt. I vestlige halvdel av haugen hvor kjernerøysen lå på skrenten har neppe jordkappen gått så langt utover. I NØ var jordkappen synlig, men strakte seg bare 1 m utover kjernerøysen. Hele østlige del av haugen var ødelagt av løpebanen. Et punkt i konstruksjonen skilte seg markant ut fra resten, det var pakninger av små stein som lå 5-6 m Ø for sentrum se s. Haugfyllen over her hadde også vært stein av samme typen. Vi undersøkte steinpakningen med tanke på nedskjæring eller brannflate - men der var ikke antydning. Hele dette store monumentet inneholdt nå ingen rester av grav.

Da nå hele kanten av kjernerøysen lå intakt bortsett fra der løpebanen hadde ødelagt den, og kantkjeden var intakt langs syd-siden fra løpebanen til grustakkanten, kunne vi måle en diameter fra kantkjeden SV-NØ på 26 m. Om der har vært kantkjede i NØ også har diameteren opprinnelig nærmet seg 30 m. Den nåværende diameter NV-SØ fra raskanten til løpebanen var 18 m. Dersom haugen har vært tilnærmet sirkelrund, noe vi må anta, betyr det at hele østlige halvdel av den opprinnelige haugen ligger under løpebanen. Det betyr igjen at graven haugen er bygget over kan ha vært i denne halvparten. Hvorvidt den da er ødelagt, eller fremdeles ligger under løpebanen er ikke godt å si, men arkeolog bør være tilstede når løpebanen en gang skal fjernes.

Ingen funn ble gjort, men det ble tatt en rekke kullprøver for C-14 datering.

Bergen den 14/10 1985

Signe Hvoslef Krüger
Signe Hvoslef Krüger

Dingemoen, Stedja gnr. 64 bn 1 Fl. 1/3.

Film 1

1

Området m/
hang 1 og 2
mot S.

2

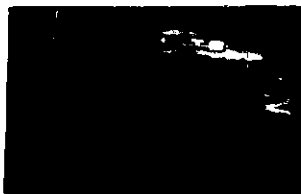
Torven fjernet,
kantkjede
kommer frem.
Mot S

3

Torven fjernet.
kantkjede synlig
rundt hele hanger.
Følgende i NO.
Mot SV

4

Torven fjernet,
kantkjede og sten-
pakering synlig
Mot S.

5

Torven fjernet
kantkjede og sten-
pakering synlig.
Mot N

6

Under ut-
gravning av sten-
pakering S.
Kantkjede tydelig.
Mot SV.

Dingemoen, Stedja. gnr 64 km 1 Fk 1/2

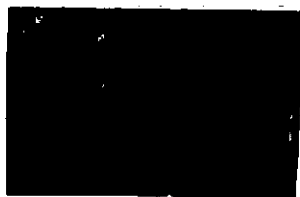
Foto 1

7

Langhang for
autotuning
Mot NØ

8

Langhang for
autotuning
Mot Ø

9

Langhang
under autotuning
Mot NØ

10

Langhang under
utgraving
Mot S

11

Langhang m/
profil og kant-
bæde
Mot S

12

Langhang ferdig
utgravid. M1
Profil og kantbæde
Mot Ø

Dingemoen, Skedja gnr 64 km 1. Flens 1/1.

Tamburhaugen.

Film 1

13

Tamburhaugen
for utgraving
Mot N

14

Tamburhaugen
for utgraving
Mot SV

15

Tamburhaugen
for utgraving
Mot NV

16

Tamburhaugen
for utgraving
Mot N

17

18

19

- 1) Kvadrant 1 under utgraving.
SV-NØ profil. Mot V. +
- 2) Til høyre SØre del av NV-SØ profil.
Mot NØ. På ved haugens nederste
topp-punkt.

20

21

Toppunkt

22

Kvadrant

23

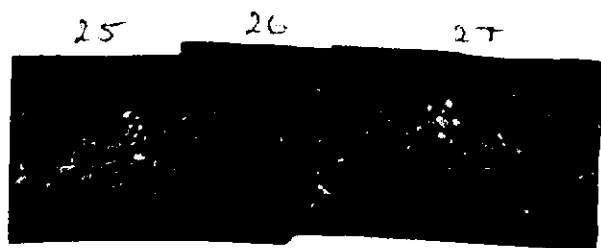
- 1) Kvadrant 1 under utgraving.
SV-NØ profil. Mot V.
- 2) Til høyre SØre del av NV-SØ profil
Mot NØ

24

SØre del av
NV-SØ profil
mot NV

Film 2

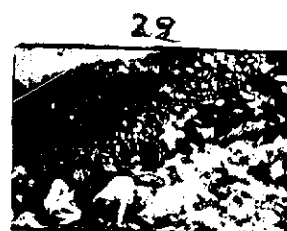

NV-SØ profil. MOT N.

De store stenene i bunnen av hangen er tydelige

Del av NV-SØ-profil mot NØ

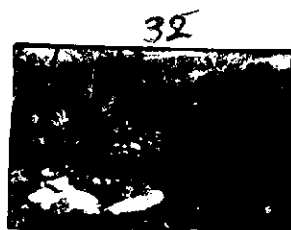
Stkige del av SV-NØ profil. Mot NØ.

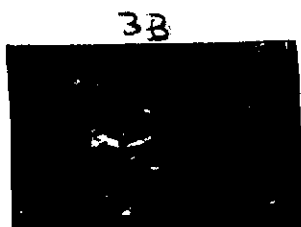
Utkastet Stein. Foto gir et inntrykk av størrelsen.

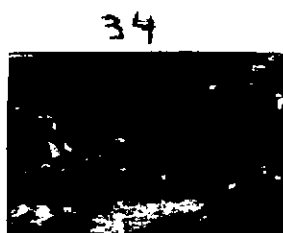
Stkige del av SV-NØ profil. Mot Ø. Kanten av Bænerøyen ses midt i bildet.

NV-lige del av NV-SØ profil. (Kvadrant 2) Mot NV. Kanten av Bænerøyen ses i fjernende del av bildet.

NV-lige del av NV-SØ profil. Mot NØ (Kvadrant 2)

NØ-lige del av SV-NØ profil. Kvadrant (3) Mot N. De store stenene i bunnen av utrykk er tydelige.

Del av Bænerøyens kant. Mot karebanen i Ø. Man ser hangtunnens nivå under karebanen.

Film 3

Tamburhaugen

36

37

SV-lige del av SV-NØ -
profil - Mot Ø
Kanten av bjernedypa
i forgrunnen.
(Kvadrant 2)

38

NØ-lige del av
SV-NØ profil
(Kvadrant 3)

Mot N. Man kan
se de flate steinene som et
brett ~~under~~ i ryggen
De skulle de, små steinene,
høng fyllen fra de, store.

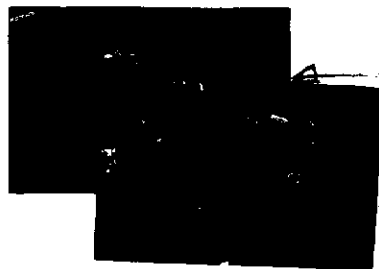
I forgrunnen steinpakningen under
de, små steinene beskrives i profil N-NØ.

39

Kvadrant 4.
Samt utgrønde
slette rest av haugen
Mot N.

40

Fottpede

41

Kanten av bjernedypa

S/SØ-lige kant av bjernedypa
og fottpede 3m fra bjernedypa
Mot S.

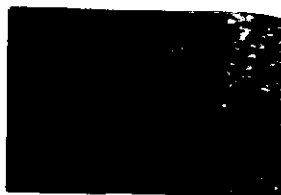
42

43

S/SØ del av bjernedypa
Mot N/NØ

46

Fottpede
Mot SV.

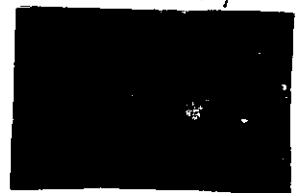
44

45

Kanten av bjernedypa
høgen, løpelen, til
høgen
Mot N.

47

Fottpede
Mot V